

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد علوم و تحقیقات شاهرود
پردیس تحصیلات تکمیلی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته روانشناسی
گرایش عمومی

عنوان

مقایسه ویژگی های شخصیت، خودکارآمدی، سازگاری و کمالگرایی دانش آموزان دختر تک فرزند و چند فرزند مقطع دبیرستان.

استاد راهنما

دکتر پرویز شریفی درآمدی

استاد مشاور

دکتر محسن جدیدی

نگارش

زینت السادات میرغفوریان

مهر ماه ۱۳۹۳

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیامی از خداوند سبحان و متعالی که عالم حضرت زکات و بومله نامگر بر اهل انسان و به مطلوبی داشت تمام بند و دانش پژوهش و نظر بر ایت جاگاه دانشگاه امامت و فن آوری و تکنیک و متن شریک با دانشمیان و اصنام بهات علمی

و اصلای دانشگاه آژاد اسلامی مشهدی کریم اصول زیر را به انجام غایت های پژوهشی مد نظر قرار داد و از آن تمکلی کنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن دوری از مرکز پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل باکیت ملای و منوی: تمهید به رعایت کامل حقوق ملای و منوی دانشگاه و کیه به کاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن به پیشرو توسعه کشور و کیه مراکز پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و لیاقت: تمهید به اجتناب از مرکز جانب داری غیر علمی و مخالفت از اموال، تمیزات و منافع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به سیاست از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان ها و کشورهای افرو و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم باور حرمت باور انجام تحقیقات و رعایت جانب تعد و خودداری از مرکز حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و اسامه نتایج تحقیقات و انتقال آن به به کاران علمی و دانشمیان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برکت: التزام به برکت جویی از مرکز رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم پژوهش را به شایسته های غیر علمی می آکنند.

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد علوم و تحقیقات

تعهذنامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته/دکترای حرفه ای / دکتری تخصصی / در رشته که در تاریخ از پایان نامه / رساله خود تحت عنوان " " با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱) این پایان نامه / رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

۲) این پایان نامه / رساله قبلاً" برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پائین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

.....

تاریخ و امضاء:

سپاسگزاری

دل گرچه در این بادیه بسیار شت
ک موی ندانست ولی موی شکافت
وندر دل من هزار خورشید بتافت
آخر به کمال ذره ای راه نیافت

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»

حمد و سپاس بیکران به درگاه پروردگاری که یگانه خالق و هستی بخش سراسر گیتی است. خدایی که با نیروی خویش انسان را با علم و دانش آشنا ساخت و علم و عقل را زینت انسان قرار داد. با سپاس از سه وجود مقدس:
آنان که ناتوان شدند تا ما به توانایی برسیم...
موهائشان سپید شد تا ما رو سفید شویم...
و عاشقانه سوختند تا گرما بخش وجود ما و روشنگر راهمان باشند...

- پدرانمان
- مادرانمان
- استادانمان

سپاس بی دریغ از:

- پدرم که عالمانه به من آموخت تا چگونه در عرصه زندگی ایستادگی را تجربه نمایم.
- مادرم که وجودش دریای بی کران فداکاری و عشق و صفایش مایه آرامش من است.
- اساتید بزرگوار و فرزانه ام که در طول این مدت راهنما و راهگشای من بودند و معلومات و تجربیاتشان را در برای کسب علم و دانش دلسوزانه در اختیار من گذاشتند.
- دو برادر عزیز و دوست داشتنی ام که مهرشان در پس هر احساس من است.
- همسرم اسطوره زندگیم، پناه خستگیم، و امید بودم، که با قلبی آکنده از عشق و محبت‌های بی دریغش در طول این مدت محیطی امن و آرام برایم فراهم نمود و بسیاری از سختی‌ها را برایم آسان نمود.
- دختر دلبندم امید بخش جانم، که هر لحظه وجودم را از چشمه سار پر عشق چشمانش سیراب می کند.

ماحصل آموخته هایم و مراتب سپاس و قدر دانیم را تقدیم می کنم به:

- پدر و مادرم، آنانکه چون شمع می سوزند و روشنی بخش زندگی ام هستند و دعای خیر و افتخار وجودشان همیشه گره گشای مشکلاتم بوده، هست و خواهد بود.

- استاد فرهیخته و فرزانه جناب آقای دکتر پرویز شریفی درآمدی، نمونه علم و اخلاق، که از ابتدا همواره انگشت اشارت پندهایشان وقف راهنمایی ام در راه کسب دانش بوده و با کرامتی چون خورشید سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و دانش را با راهنمایی های کارساز و سازنده شان بارور نمودند.

- استاد با کمالات و شایسته جناب آقای دکتر محسن جدیدی، مظهر فروتنی و صبر، که همواره دغدغه ی انسانیت و انسان بودن، هدف اندیشه و عملشان می باشد و زحمت مشاوره این رساله را در حالی متقبل شدند که بدون مساعدت و یاری ایشان این پژوهش به نتیجه مطلوب نمی رسید.

-استاد بزرگوار و گرانقدر جناب آقای دکتر حسن اسدزاده ، که در کمال سعه صدر و با حسن خلق، زحمت داوری این رساله را متقبل شدند.

-همسر مهربان و دختر دلبنده و دو برادر عزیزم و همه کسانی که مهرشان را در دل دارم، بویژه دوستان گران مایه و بزرگوارم جناب آقای دکتر فرامرز آسنجرائی و خانم مهندس افسانه واعظی که صمیمانه و مشفقانه مرا در به انجام رساندن این رساله یاری نمودند.

-و تمام انسانهای آزاده ای که نیک می اندیشند و عقل و منطق را پیشه خود نموده و جز رضای الهی و پیشرفت و سعادت جامعه هدفی ندارند.

فهرست

۱	چکیده.....
۳	۱-۱-مقدمه فصل اول.....
۴	۱-۲-بیان مسئله.....
۹	۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۱۲	۱-۴- اهداف پژوهش.....
۱۲	۱-۴-۱- هدف کلی.....
۱۲	۱-۴-۲- اهداف فرعی.....
۱۳	۱-۵- فرضیه های پژوهش.....
۱۳	۱-۵-۱- فرضیه ی اصلی.....
۱۳	۱-۵-۲- فرضیه های فرعی.....
۱۴	۱-۶- تعاریف نظری مفاهیم تحقیق.....
۱۴	۱-۶-۱- تعریف ویژگیهای ۵ عامل بزرگ شخصیت:.....
۱۴	۱-۶-۲- تعریف خودکارآمدی:.....
۱۵	۱-۶-۳- تعریف سازگاری:.....
۱۵	۱-۶-۴- تعریف کمالگرایی:.....
۱۶	۱-۷- تعاریف عملیاتی مفاهیم پژوهش :.....
۱۶	۱-۸- متغیرهای تحقیق:.....
۱۸	۱-۲-مقدمه فصل دوم.....
۱۸	۱-۱-۲- اهمیت و نقش خانواده ، تفاوت‌های خانواده های تک فرزند و چند فرزند.....
۲۳	۲-۱-۲- ویژگیها و خصوصیات تک فرزندان.....
۲۴	۲-۱-۳- ویژگیهای تک فرزندان در جنبه های مختلف زندگی.....
۲۵	۲-۱-۴- ویژگیهای تک فرزندان در مراحل مختلف تکاملی.....
۲۷	۲-۱-۵- مشکلات گریبان گیر تک فرزندان.....
۲۹	۲-۲- مبانی نظری ویژگیهای شخصیت.....
۲۹	۲-۲-۱- تعاریف شخصیت.....
۳۱	۲-۲-۲- رویکرد صفات.....
۳۲	۲-۲-۳- نظریه ی گوردن آلپورت درباره ی صفات (۱۹۶۷-۱۸۹۷).....
۳۴	۲-۲-۴- نظریه ی ریموند کتل درباره ی صفات (۱۹۹۸-۱۹۰۵).....
۳۶	۲-۲-۵- نظریه ی سه عاملی اچ.جی.آیزنک (۱۹۹۷-۱۹۱۶).....
۳۷	۲-۲-۶- رابرت مک کری و پل کاستا، الگوی پنج عاملی شخصیت.....
۵۹	۲-۳- کمال گرایی.....
۴۳	۲-۳-۱- تعریف کمالگرایی.....
۴۴	۲-۳-۲- ابعاد کمال گرایی.....
۴۵	۲-۳-۳- کمال گرایی به عنوان یک ناهنجاری.....
۴۶	۲-۳-۴- کمال گرایی و افسردگی.....
۴۶	۲-۳-۵- کمال گرایی و اختلال خورد و خوراک.....
۴۷	۲-۳-۶- کمالگرایی و نشانه های وسواس فکری و عملی.....
۴۷	۲-۴- سازگاری.....
۴۷	۲-۴-۱- تعریف سازگاری.....
۵۰	۲-۴-۲- سازگاری و انواع آن.....
۵۲	ب) سازگاری اجتماعی.....
۵۲	ج) سازگاری خانوادگی.....
۵۲	د) سازگاری عاطفی.....
۵۳	۲-۴-۳- مؤلفه‌های مؤثر بر سازگاری.....
۵۳	الف) گروه همسالان.....
۵۳	ب) خانواده.....

۵۴(ج) مدرسه
۵۴۴-۴-۲-ویژگیهای سازگاری مطلوب
۵۵۵-۴-۲- روشهای ایجاد سازگاری
۵۵۶-۴-۲-ملاکهای افراد سازگار
۵۶۷-۴-۲-فرآیندهای بنیادی سازگاری
۵۸۸-۴-۲-الگوهای سازگاری
۵۸۹-۴-۲-خصوصیات عوامل سازگاری
۵۸۱۰-۴-۲-اقدامات رایج در روبرو شدن با عوامل سازگاری :
۵۹۱۱-۴-۲-سازگاری و مشخصه های فردی
۵۹۱۲-۴-۲-تأثیرات فشار بر سازگاری
۶۰۱۳-۴-۲-الگوهای انگیزه و روش زندگی
۶۰۱۴-۴-۲-عکس العمل در مقابل فشار
۶۱۱۵-۴-۲-الگوی هیجانی در عکس العمل به موقعیت استرس زا :
۶۲۱۶-۴-۲-رابطه بین مهارتهای اجتماعی و سازگاری
۶۳۵-۲-خودکارآمدی
۶۳۱-۵-۲-مفهوم خودکارآمدی
۶۵۲-۵-۲-ابعاد خودکارآمدی
۶۵۳-۵-۲-منابع اطلاعاتی خودکارآمدی
۶۶۴-۵-۲-مراحل رشد خودکارآمدی
۶۶۵-۵-۲-فرآیندهای فعال شونده مرتبط با خودکارآمدی
۶۷۶-۵-۲-راهکارهای تغییر و بهبود خودکارآمدی
۷۰۶-۲-پیشینه پژوهش
۷۰۱-۶-۲-تحقیقات داخلی
۷۳۲-۶-۲-تحقیقات خارجی
۷۹۱-۳-مقدمه فصل سوم
۷۹۲-۳-روش پژوهش
۷۹۳-۳-جامعه آماری
۷۹۴-۳-حجم نمونه و روش نمونه گیری
۱۱۰۵-۳-روش گردآوری داده ها
۸۱۶-۳-ابزارهای پژوهش
۸۱۱-۶-۳-پرسشنامه خودکارآمدی عمومی (GSE) شرر و همکاران:
۸۲۲-۶-۳-پرسشنامه شخصیت NEO-FFI
۸۵۳-۶-۳-پرسشنامه سازگاری سینها و سینگ
۸۶۴-۶-۳-مقیاس کمال گرایی چند بعدی فراست (FROST – MPS)
۸۷۷-۳-روش و ابزار تجزیه و تحلیل داده ها
۱۲۰۱-۴-مقدمه فصل چهارم
۱۲۰۲-۴-یافته های توصیفی متغیر های اصلی پژوهش:
۱۲۰۱-۲-۴-ویژگیهای شخصیت
۱۲۱۲-۲-۴-خودکارآمدی
۱۲۲۳-۲-۴-سازگاری
۱۲۳۴-۲-۴-کمال گرایی
۹۲۳-۴-یافته های استنباطی:
۱۲۴۳-۴-پیش فرض های لازم قبل از تحلیل استنباطی:
۹۲۱-۳-۴-پیش فرض (۱) چند هم خطی و تک خطی:
۱۲۵۲-۳-۴-پیش فرض (۲) بررسی داده های پرت:
۱۲۶۳-۳-۴-پیش فرض (۳) نرمالیت؛ کجی، کشیدگی
۱۲۷۴-۳-۴-پیش فرض (۴) یکسانی ماتریس واریانس-کوواریانس
۱۲۸۵-۳-۴-پیش فرض (۵) بررسی همگنی واریانس ها

۱۲۹	۴-۴- جمع بندی بررسی پیش فرض ها:
۱۲۹	۴-۵- بررسی فرضیه های تحقیق:
۱۲۹	۴-۵-۱- فرضیه ۱
۱۳۱	۴-۵-۲- فرضیه ۲:
۱۳۲	۴-۵-۳- فرضیه ۳:
۱۳۳	۴-۵-۴- فرضیه ۴:
۱۳۴	۴-۶- ارائه مدلی برای تبیین روابط متغیرهای پژوهش:
۱۴۱	۵-۱- مقدمه فصل پنجم
۱۴۱	۵-۲- بحث و نتیجه گیری داده ها
۱۴۲	۵-۳- بررسی فرضیه های تحقیق
۱۴۲	۵-۳-۱- فرضیه ۱)
۱۴۴	۵-۳-۲- فرضیه ۲)
۱۱۱	۵-۳-۳- فرضیه ۳)
۱۵۴	۵-۳-۴- فرضیه ۴)
۱۵۷	۵-۴- محدودیت ها:
۱۵۷	۵-۵- پیشنهادات:
۱۶۰	منابع فارسی
۱۷۰	منابع غیر فارسی
۱۷۷	پیوستها:
۱۷۷	پیوست شماره ۱
۱۷۷	پرسشنامه کمالگرایی
۱۷۹	پیوست شماره ۲
۱۷۹	پرسشنامه نئو
۱۸۲	پیوست شماره ۳
۱۸۲	پرسشنامه سازگاری
۱۸۵	پیوست شماره ۴
۱۸۵	پرسشنامه خودکارآمدی

چکیده

پژوهش حاضر به مقایسه ویژگی های شخصیت، خودکارآمدی، سازگاری، و کمال گرایی دانش آموزان دختر تک فرزند و چند فرزند مقطع سوم دبیرستان می‌پردازد. جامعه آماری این پژوهش عبارت است از تمامی دختران مقطع سوم دبیرستان تک فرزند و چند فرزندی که در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ در شهرستان شاهرود تحصیل می‌کرده اند. به منظور جمع آوری و مقایسه اطلاعات، پرسشنامه‌های خودکارآمدی عمومی شرر و همکاران، سازگاری دانش آموزان دبیرستانی سینها و سینک، کمالگرایی فراست و پرسشنامه شخصیت NEO-FFI به عنوان ابزار اندازه گیری مورد استفاده قرار گرفتند و در میان دانش آموزان که تعداد آنها ۲۰۰ نفر بود (۱۰۰ نفر در گروه تک فرزندی و ۱۰۰ نفر در گروه چند فرزندی) و به روش در دسترس انتخاب شده بودند، توزیع شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها، از آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (MANOVA) استفاده شد. بر اساس داده‌های حاصله و تحلیل آماری انجام گرفته در مورد ویژگیهای ۵ عاملی شخصیت به این نتیجه رسیدیم که بین دو گروه دانش آموزان تک فرزند و چند فرزند از لحاظ دو مؤلفه انعطاف پذیری و دلپذیر بودن تفاوت معنادار وجود دارد. انعطاف پذیری و دلپذیر بودن در دانش آموزان چند فرزند بالاتر از تک فرزندان است و از لحاظ روان نژندی، برونگرایی و با وجدان بودن تفاوتی وجود ندارد. خودکارآمدی در دانش آموزان چند فرزند بالاتر از تک فرزندان است. سازگاری اجتماعی و سازگاری تحصیلی در دانش آموزان چندفرزند بالاتر از تک فرزندان است و از لحاظ سازگاری عاطفی تفاوتی وجود ندارد. از لحاظ معیار کمالگرایی بین دو گروه دانش آموزان تک فرزند و چند فرزند از لحاظ دو مؤلفه انتظارات والدینی و شک و تردید درباره اعمال تفاوت معنادار وجود دارد؛ انتظارات والدینی و شک و تردید درباره اعمال در دانش آموزان تک فرزند بالاتر از چندفرزندان است و بین این دو گروه در مؤلفه های نگرانی و دغدغه، معیارهای شخصی، انتقادگرایی والدین، و نظم و سازمان دهی تفاوتی وجود ندارد.

در ادامه به تبیین روابط متغیرهای پژوهش پرداختیم، در این الگوی نظری فرض بر این است که ویژگیهای شخصیتی بر کمالگرایی، سازگاری و خودکارآمدی تأثیر گذار است و همچنین کمالگرایی و خودکارآمدی بر سازگاری تأثیر گذار می باشند. یافته ها نشان داد: روان رنجوری بر کمالگرایی تأثیرگذار است. انعطاف پذیری، روان رنجوری و باوجدان بودن بر سازگاری تأثیرگذار می باشند. برون گرایی و دلپذیر بودن بر سازگاری تأثیرگذار است. کمال گرایی و خودکارآمدی بر سازگاری تدثیرگذار می باشند.

کلید واژه‌ها: خودکارآمدی، کمالگرایی، شخصیت، NEO، سازگاری، تک فرزند، چند فرزند.

فصل اول

کلیات پژوهش

نوع خانواده ای که کودک در آن پرورش می یابد و در آن زندگی می کند تحت تأثیر اندازه آن از نظر ترکیب افرادی که با هم زیر یک سقف زندگی می کنند و همچنین الگوهای زندگی که با هم ارتباط دارند قرار می گیرد. خانواده به طور مستقیم و غیر مستقیم بر الگوی شخصیتی افراد تأثیر می گذارد. به طور مستقیم این امر مشخص می کند که فرد در خانواده چه نقشی را ایفا خواهد کرد و با دیگر اعضای خانواده چه نوع ارتباطی خواهد داشت و تا حدودی هم تعیین کننده فرصتهای او برای استفاده از توانایی هایش است. جمعیت خانواده به طور غیر مستقیم از طریق نوع شرایط و جو خانه و از طریق نگرشهای افراد مهم به یکدیگر بر الگوی شخصیتی اعضای خانواده اثر می گذارد. آنچه مسلم است کودکان از کسانی که سالهای شکل گیری شخصیتشان را با آنها سپری کرده اند تأثیر می پذیرند. از این رو کودکان متعلق به خانواده های تک فرزند متفاوت از کودکانی هستند که در خانواده های چند فرزند زندگی کرده اند (هارلوک^۱، ۱۳۹۱، ۴۸۰).

سالهاست که تعداد والدین تک فرزند به دلایل متعددی رو به افزایش است؛ از جمله اینکه: تأمین هزینه خانواده های پر جمعیت دشوار است؛ والدین به راحتی می توانند تربیت فرزند خود را تحت کنترل داشته باشند؛ همه درباره ی افزایش جمعیت نگران هستند؛ برخی از والدین مایل نیستند با مشکلاتی که ممکن است میان فرزندان ایجاد شود روبرو شوند، آنان از پیچیده شدن مسائل خانوادگی که بر اثر چند فرزندی پدید می آید اجتناب می ورزند؛ برخی از افراد در سن بالا ازدواج می کنند، لذا فرصتی برای داشتن چند فرزند ندارند؛ برخی از والدین احساس می کنند که فرزند کمتر، آرامش زندگی خانوادگی را بیشتر خواهد کرد؛ برخی از زوج ها پیش از آنکه فرزند دومی داشته باشند از یکدیگر جدا می شوند؛ برخی از والدین نیز به دلایل دیگر یک فرزند را کافی می دانند (پیکهارت^۲، ۱۳۷۹).

در زندگی امروز که خانواده ها مشکلات، گرفتاری ها و نیازهای متفاوتی را تجربه می کنند تصمیم گیری در خصوص تعداد فرزندان به پرسشی جدی بدل شده است. برای بسیاری از والدین "اهمیت داشتن خواهر و برادر در زندگی فرزندشان" به صورت یک علامت سؤال در آمده است.

در چند دهه گذشته داشتن خانواده بزرگ مایه برکت محسوب می شد و داشتن فرزندان متعدد امر غیر معمولی نبود. اما امروزه داشتن چنین طرز تفکری در مورد اندازه خانواده بعید به نظر می رسد. تغییر در سبک زندگی، پیشرفت روش های جلوگیری از بارداری، افزایش ورود زنان به بازار کار، مشکلات اقتصادی و ... باعث شده است که میزان باروری خصوصاً در کشورهای صنعتی کاهش یابد. این امر موجب شده که تعداد تک فرزندان در سراسر دنیا افزایش یابد. مطالب قدیمی که در مورد تک فرزندان نوشته می شد، بیشتر روی خصوصیات منفی این مسئله تأکید می کرد، ولی تحقیقات جدید که در دهه های اخیر انجام گرفته است، این باور عمومی را که تک فرزندی موجب خصوصیات منفی می شود رد کرده است. این تحقیقات نشان می دهد که وضعیت تک فرزندان نسبت به کودکانی که همشیر (خواهر یا برادر) دارند، بدتر نیست. آنها حتی در بسیاری جنبه ها از کودکان دیگر بهتر و موفق تر هستند و در بسیاری جنبه ها نیز شباهت زیادی به فرزندان اول خانواده دارند (شیرازی، ۱۳۸۷، ۲).

تا به امروز تحقیقات متعددی به منظور بررسی و شناخت خصوصیات تک فرزندان صورت گرفته و تک فرزندها را به عنوان افرادی دارای ویژگیهای نامطلوب، همچون خودخواه و لوس، غیراجتماعی، متکبر، ترسو، خودگرا، ناسازگار، سمج و ناپخته توصیف نموده و موجب نگرانی بسیاری از والدین تک فرزند شده اند. با این وجود تحقیقات دیگر ویژگی های مثبتی چون پیشرفت تحصیلی و شغلی بالاتر، میزان همکاری بیشتر، تحلیل گر و منطقی و سلامت روان بیشتر را برای آنها گزارش کرده اند و این باعث شده تصویر ناهماهنگ و مبهمی از این افراد وجود داشته باشد (بیاتی، ۱۳۸۳).

¹ Hurlock

² pikhart

به سبب اهمیت نقش والدین و همشیرها در تربیت و شکل‌گیری شخصیت فرزندان در این تحقیق به مقایسه و بررسی ویژگی‌های شخصیتی، خودکارآمدی، سازگاری و کمالگرایی بین نوجوانان تک‌فرزند و چند فرزند پرداختیم تا با نتایج حاصل از این تحقیق تا حدی از ابهامات موجود بکاهیم.

۱-۲- بیان مسئله

امروزه بنا به دلایل بسیاری همانند مشکلات اقتصادی و نگرانی از تأمین هزینه‌ها، مشکلات چند فرزندی، ازدواج در سنین بالا، جدایی زوجین قبل از به دنیا آمدن فرزند دوم، کافی دانستن یک فرزند و دلایل بسیار دیگر تعداد والدین تک‌فرزند رو به افزایش است و خانواده‌ها خود نیز به این امر راغب‌ترند؛ غافل از اینکه گاهی اوقات تک‌فرزندی بسیار مشکل‌تر از چند فرزندی است، چرا که والدین فقط یک فرصت غیرقابل تکرار برای تربیت تنها فرزند خود دارند و به همین دلیل نیز سعی می‌کنند حداکثر تلاش خود را برای دوری جستن از هر نوع اشتباه جبران‌ناپذیر به کار گیرند که این امر فشار زیادی را بر والدین تک‌فرزند وارد می‌سازد. در حقیقت نظام خانوادگی تک‌فرزندی همچون نظام خانوادگی چند فرزندی، شمشیری دو لبه است که نقاط قوت و ضعف بسیاری دارد. برخی از نقاط قوت آن عبارتند از اینکه صمیمیتی عمیق بین والدین و فرزندان برقرار است، می‌توان شرایطی را ایجاد کرد که کودک فارغ از مزاحمت دیگران از زندگی خود لذت ببرد و همچنین والدین قادرند تمام توجه خود را به یک فرزند معطوف سازند، نه اینکه آن را میان فرزندان متعدد تقسیم کنند. از طرف دیگر برخی از نقاط ضعف تک‌فرزندی شامل چشم‌پوشی بر رفتارهای ناپسند کودک، توجه بیش از اندازه به او و وابستگی شدید عاطفی بین فرزند، پدر و مادر است (اسدی، ۱۳۸۸).

اصولاً خانواده‌های تک‌فرزند بسیار متفاوت هستند و نمی‌توان مشخصات واحد و کلیشه‌ای برای آنها تعریف کرد. در واقع قانون قطعی در مورد خانواده‌های تک‌فرزند وجود ندارد. علاوه بر این کودکانی هم که تک‌فرزند هستند همانند سایر کودکان رفتارهایی متناقض دارند. در برخی موارد خجالتی هستند و در برخی موارد گستاخ، آنها می‌توانند هم خودخواه باشند و هم به دیگران ببندیشوند، هم مستقل باشند و هم وابسته (بیکهارت، ۱۳۷۹).

آدلر^۱ (۱۳۷۱) در کتاب شناخت طبیعت انسان در مورد تک‌فرزندان می‌گوید: " آنها دنیا را مکانی متخاصم تصور می‌کنند و چون فقط اتفاقات خوشایند زندگی را تجربه کرده‌اند در هنگام رویارویی با مشکلات واهمه دارند و ناشیانه برخورد می‌کنند. در هر فعالیتی که به طور مستقل انجام دهند با مشکلاتی روبرو می‌شوند و دیر یا زود زنده ماندن خود را بیهوده می‌انگارند و در ورطه‌ی زندگی خود را می‌بازند" (آدلر، ۱۳۷۹، ۹۲).

و باز آدلر در جای دیگر می‌نویسد: " تک‌فرزندان وقتی بزرگ می‌شوند و دیگر مرکز توجه نیستند، دچار مشکلات زیادی می‌شوند. بچه در یک خانواده خلوت بزرگ می‌شود و هیچ تجربه‌ای بدست نمی‌آورد و رویهم رفته اگر علت فیزیکی نباشد که پدر و مادر نتوانند بچه دیگری بیاورند، یک بچه داشتن صحیح نیست" (آدلر، ۱۳۵۶، ۱۴۸).

این روزها بسیاری از زوج‌های جوان بر این باورند که "خانواده ایده‌آل خانواده‌ای با یک فرزند است" و داشتن بیش از یک فرزند در خانواده، سطح کیفی تربیت کودک را کاهش می‌دهد.

چراغ ملایی (۱۳۹۰) در باره تک‌فرزندی چنین می‌گوید: تک‌فرزندی از دستاوردهای دنیای صنعتی است که به کشورهای درحال توسعه نیز راه پیدا کرده است. یافته‌های جدید دانشمندان حاکی از آن است که تک‌فرزندان اگر مورد تربیت صحیح قرار گیرند نسبت به چند فرزندان، فرزندان شادتر هستند؛ همچنین موفقیت‌های بیشتری را کسب می‌کنند و در زندگی‌شان کمتر دچار مشکلات روحی

و روانی می شوند. به طور کلی تک فرزندها رضایت بیشتری از زندگی خود دارند. اما ناگفته نماند در پدیده تک فرزندی نباید یک دیدگاه مطلق وجود داشته باشد (نیکروح متین، ۱۳۹۰).

سیامکی خوشان (۱۳۹۱) در این خصوص می گوید: برخلاف تصور عموم، نتایج تحقیقات علمی و گسترده نه تنها اختلالات روان پزشکی را در تک فرزندها رد می کند بلکه تأکید دارد که میزان مشکلات رفتاری، اختلال سلوک، کمبود توجه، بیش فعالی، اختلالات شخصیت، وسواس و پرخاشگری در کودکان خانواده های تک فرزند کمتر است. بنابراین در اولین قدم باید باورها و پیش فرض های نادرست را درباره تک فرزندی و چند فرزندی کنار بگذاریم و تلاش کنیم نگاهی جامع و همه جانبه به این پدیده داشته باشیم. شکی نیست که تک فرزندی حاصل دنیای صنعتی است و آن را باید به مثابه تغییری عمده در نگرش افراد به زندگی در جامعه امروز ایران پذیرفت.

در دنیای امروز بسیاری از خانواده ها ممکن است به دلایل مختلفی تنها یک فرزند داشته باشند. اگرچه فرزندان یک خانواده در کنار یکدیگر شیوه های تعامل و حل مشکلات را می آموزند اما باید گفت والدینی که تجربه یک بار پدر و مادر شدن را دارند با دقت و توجه بیشتر، می توانند فرزندی را تربیت کنند که فردی کارآمد و موفق باشد. بنابراین والدین به هیچ عنوان نباید با این تصور که تک فرزندی به خودی خود منفی است اقدام به فرزندآوری کنند. آن ها می توانند با کسب مهارت های فرزندپروری، یک یا چند فرزند سالم و سازگار تحویل جامعه بدهند، بدون این که نگران بروز اختلالات روانی در وی باشند (عظیمی مروی، ۱۳۹۱).

عیسوی (۱۳۹۲) برخی از مسائل و مشکلات دامن گیر تک فرزندها را چنین بیان می کند: تک فرزندها همواره دوست دارند که دارای خواهر و برادری باشند، اما عدم تمایل والدین آنها به داشتن فرزندان بیشتر سبب افسردگی، توداری، توقعات بالا از جامعه و خانواده، دیر جوشی با دیگران، تکبر، غرور و یا مشکلاتی در دوست یابی و غیره برای کودک خواهد شد. خانواده هایی که تنها به داشتن یک فرزند قناعت می کنند، ممکن است در محیط خانواده آنها را بسیار لوس و نازپرورده بار آورده و وقتی کودک با این ذهنیت که خارج از خانواده نیز این جو روانی حاکم است، با مشاهده ی خلاف این واقعیت و اینکه جامعه و یا مدرسه با افکارش برخورد می کند دچار ضربه ی روحی خواهد شد.

عیسوی در ادامه چنین خاطر نشان کرد: مسائل و مشکلات گریبان گیر تک فرزندها بسیار بیشتر از مزایای آن است، اما مزایای آن می تواند رفاه و آسایشی باشد که خانواده ها چه از لحاظ مادی و چه از لحاظ روانی و معنوی برای فرزندان خود به وجود می آورند (بالنده، ۱۳۹۲).

بیل مک کین (۱۳۸۲) در مقاله ای تحت عنوان تأملی درباره خانواده های تک فرزندی، متطکر می شود که در خانواده های تک فرزندی، شخصیت تک فرزندها ضربه می خورد و آنها بیش از حد وابسته می شوند (مک بین، ۱۳۸۲).

بروفی^۱ (۱۹۸۹) تک فرزندی را پدیده ای که همواره با دید منفی نگریده می شود و برای توصیف آنها معمولاً از خصوصیات مثبت استفاده نمی شود و به آنها برجسب ناسازگار، خودمحور، بی مسئولیت و غیره زده می شود، می داند (ایشن^۲، ۲۰۰۲).

بطوریکه عموماً تک فرزندان را تنها در دو تیپ شخصیتی متفاوت که البته هر دو دید منفی جامعه را می رساند، دسته بندی می کنند: (۱) تیپ شخص بی ادب، از خودراضی، خودپسند و نامحبوب. (۲) تیپ شخصیتی حساس و گوشه گیر که از تماس های اجتماعی گریزانند و پیوسته به دامان والدین پناه می برند (احدی، ۱۳۸۰).

ریشه این عقاید منفی در آمریکا به بیش از صد سال پیش برمی گردد؛ زمانیکه استانی هال^۳ تجربه داشتن یک فرزند را زیان آور توصیف کرد و گفت: " تک فرزند بودن به خودی خود بیماری است ".

1 brophy

2 eischens

3 Stanley hall

بعد از هال، فروید و آدلر تک فرزندی را محکوم کردند. فروید آنها را دارای مشکلات هویت جنسی می دانست و آدلر توصیه می کرد حتی اگر والدین نتوانند فرزند دیگری بیاورند، بخاطر تعادل روانی او سرپرستی فرزند دیگری را به عهده بگیرند (کی راندال^۱، ۲۰۰۴).

شدت این اظهار نظرها به قدری در اذهان عمومی اثر گذاشت که وقتی چند سال بعد فنتن (۱۹۲۸) و روزنبرگ^۲ (۱۹۶۵) در تحقیقات خود اعتبار چنین توصیفات را زیر سؤال بردند نتوانست کمترین تأثیری بر این اعتقاد قدیمی بگذارد (مک کین^۳، ۱۹۹۸).

حکیم شوشتزی در این باره چنین می گوید: برخلاف تصور عمومی که تک فرزندی را عامل تأثیرگذار در کاهش کیفیت رشد و تربیت کودک می دانند، با به کارگیری شیوه های صحیح تربیتی، پیشگیری از آسیبهای احتمالی و جبران کاستی های ناشی از حضور خواهر یا برادر در محیط خانواده، به راحتی امکان پذیر است. سلامت روانی و سازگاری اجتماعی کودکان، حاصل تربیت صحیح و نوع نگرش والدین به فرزند پروری است (آریا، ۱۳۹۱).

به عقیده ملک افصلی (۱۳۹۲) اگر همه ی زوج های جوان بخواهند تسلیم باور تک فرزندی شوند تا نیم قرن دیگر واژه هایی چون «خواهر، برادر، عمو، خاله، عمه و دایی» برای نسل های جدید، تاریخی و غریب می شوند؛ شبکه خانواده به شدت محدود می شود و به این ترتیب فرصت ارتباط های اجتماعی در رفت و آمدهای خانوادگی کم خواهد شد و در نهایت وابستگی آنها به شبکه خانوادگی نیز بی رنگ می شود (کافی، ۱۳۹۲).

صداقت طلب (۱۳۸۸) افزایش شمار خانواده های تک فرزند را زنگ خطری برای قرار گرفتن روابط اجتماعی در معرض آسیب دیدگی و زوال دانسته و معتقد است کاهش نرخ جمعیتی، مشکلی است که جوامع پیشرفته تاکنون راه حلی جدی برای رفع آن پیدا نکرده اند و چنین جوامعی را با بحران مواجه کرده است. از طرف دیگر کوچک تر شدن پایگاه های اجتماعی - خانوادگی و کاهش برقراری روابط اقوام و بستگان در آینده روابط انسانی افراد را تحت الشعاع قرار داده و جامعه را به سوی انزواطلبی و کم رنگ شدن روابط انسانی - عاطفی پیش می برد (بهریان، ۱۳۸۸).

علیزاده (۱۳۸۹) در این خصوص می گوید: باید توجه داشت، علاوه بر مشکل تجدید نسل در قرون آینده، نیروی انسانی، سرمایه ای مهم برای جوامع محسوب شده و در صورتیکه به روند رشد کیفی جمعیت توجه شده و از توانایی های نیروی انسانی برای کشور استفاده شود، پیشرفت جوامع تضمین خواهد شد و در صورتی که مدیریتی دقیق اعمال نشود، فرصت ها به تهدید تبدیل خواهد شد (توکلی، ۱۳۸۹).

محمدی کنگرانی (۱۳۹۱) با اشاره به اینکه در گذشته تک فرزندی یک پدیده منفی که معایب رفتاری زیادی در کودکان به وجود می آورد تلقی می شد، اظهار داشت: نتایج تحقیقات نشان می دهند که تک فرزند بودن آنچنان که در گذشته تصور می شد بد نیست؛ زیرا همه فرزندان اول تا چند سال بعد از تولد تک فرزند هستند و به همین دلیل دارای بسیاری از خصوصیات تک فرزندی می باشند و با همین خصوصیات باقی می مانند و در واقع در هر خانواده یک بچه با خصوصیات تک فرزندی وجود دارد (عظیمی مروی، ۱۳۹۱).

مسلماً پدیده ی تک فرزندی به دنبال خود مشکلات خاصی را دارد که این مشکلات ضمن آن که متوجه کلیت جامعه است متوجه خانواده و خود فرزندان نیز می باشد.

تهرانی دوست (۱۳۹۰) می گوید: بحث تک فرزندی در سال های اخیر در دنیا بسیار افزایش یافته است اما مطالعات خاصی ثابت نکرده که تک فرزندان توان کمتری برای حل مسائل و برخورد با مشکلاتشان در آینده دارند؛ اما در عین حال، فرزندان که در کنار یکدیگر بزرگ می شوند

1 kay randall

2 Rosenberg

3 mckibben

توانمندیشان تقویت شده و بستر بیشتری برای برخورداری از حمایت خواهر یا برادر خواهند داشت. کودکانی که تک فرزند هستند دچار اختلال خاصی نمیشوند اما به دلیل این که این کودکان امکان رشد در کنار سایر فرزندان را ندارند نحوه تعامل و ارتباط برقرار کردن آنها در محیط خانواده فراهم نمی شود. اگر کودک تک فرزند باشد احتمال اجتماعی شدن و توانایی وی برای تعامل با دیگران کمتر می شود، اما هنگامی که با دیگر فرزندان رشد کند بستر اجتماعی شدن برایش افزایش می یابد. کودک در صورت رشد با دیگر فرزندان امکان رشد اجتماعی، هیجانی و ارتباطی بهتری را خواهد داشت (حسینی، ۱۳۹۱).

آنچه مسلم است بچه ها با پدر و مادرشان در خانواده در یک تراز نیستند. پدر و مادر در یک تراز و بچه ها در تراز بعدی هستند؛ در نتیجه خیلی از آموزش های لازم را باید در تراز خود و در تعامل با خواهر و برادرانشان بیاموزند و اگر این امکان وجود نداشته باشد، با مشکلاتی مواجه خواهند شد (بهرامی، ۱۳۹۲).

مطلق (۱۳۹۰) در این خصوص چنین می گوید: شاهد روی آوردن خانواده ها به تک فرزندی هستیم و این موضوع مشکلات روحی، روانی و اجتماعی را برای آینده ی این فرزندان به دنبال دارد. ابهری (۱۳۹۰) مهم ترین عارضه ی تک فرزندی را فرزند سالاری عنوان کرده و معتقد است؛ بیشتر تک فرزندان مشکلات رفتاری دارند. آنها معمولاً خود خواه، مغرور و گوشه گیر هستند و روابط اجتماعی را به خوبی یاد نگرفته اند (حسینی، ۱۳۹۱).

جدا از دیدگاه روانشناسی، جامعه شناسی، جمعیت شناسی و... اگر بخواهیم از منظر دین به این موضوع نگاه کنیم، اسلام فرزند را موهبت بزرگ الهی شمرده، زنان و مردان را به ازدواج و فرزندآوری توصیه می کند.

این موارد در سوره های متعدد قرآن مثل بقره، نساء، نور، طلاق و... فراوان ذکر شده است. "خداوند آفریننده ی آسمانها و زمین است و از همنوعان شما، همسرانی برای شما خلق فرموده و نیز از چهارپایان جفت هایی آفرید تا نسل مخلوقات ادامه یابد. برای خداوند جفت و مثل و ماندنی وجود ندارد. ذات اقدسش یگانه و بی همتاست و اوست آن شنوایی بینا." (آیه ۱۱، سوره شورا).

همانطور که ملاحظه می شود قرآن زاد و ولد موجودات را لطف و مرحمت خدا و نشانه ای از قدرت لایتنهایی او می خواند. این موضوعی است که در آیات دیگر نیز بدان اشاره شده است.

"و شما را با اموال و فرزندان فراوان مدد فرماید و برای شما باغ های پر ثمر و نهلهای جاری آب نصیب فرماید." (آیه ۱۲، سوره مبارکه نوح).

"سپس شما را بر آنها غلبه خواهیم داد و بر ثروت و مال و تعداد فرزندانانان می افزاییم و نفرات شما را بیش از دشمنانان مقرر خواهیم فرمود." (آیه ۶، سوره مبارکه اسراء).

"فرزندانان را از بیم فقر و تنگدستی نکشید که ما شما و آنها را رزق و روزی می دهیم" (آیه ۱۵۱، سوره انعام).

"یا ایها الناس اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحده و خلق منها زوجها و بث منها رجالاً کثیراً و نساء فاتقوا الله الذی تساءلون به و الارحام...". در این آیه آنچه مورد سخن قرار گرفته، تکثیر فرزند است و تقوی در خصوص خانواده هم در ابتدای آیه و هم در آخر آیه، مورد تأکید واقع شده است، جایگاه ارحام و ازدیاد آن و تکثیر نسل در زمره موارد تبیین این آیه است. (سوره نساء، آیه ۱).

هدف ازدواج در اسلام تکامل روح و جسم و خوشبختی زوجین می باشد و آوردن فرزند برای کامل کردن هر چه بیشتر آنها و سهم کردن فرزند در این خوشبختی است؛ تداوم و استواری خانواده بر فرزندداری بنا شده است، زیرا یکی از اهداف زناشویی در تعالیم اسلامی داشتن فرزند است و در احادیث پیامبر و ائمه معصومین علیهم السلام به همین معنا اشاره شده است.

در تولید نسل توصیه این است که از فقر و نادانی نترسید و به فرموده رسول خدا (ص) اگر فردی از ترس فقر از بچه دار شدن جلوگیری کند، مورد نفرین است.

در صحیفه سجّادیه می‌خوانیم: وَ اَعْنَى عَلَى تَرْبِيَتِهِمْ وَ تَأْدِيبِهِمْ وَ بَرِّهِمْ، وَ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ مَعَهُمْ اَوْلَادًا دُكُورًا، وَ اجْعَلْ ذَلِكَ خَيْرًا لِي، وَ اجْعَلْهُمْ لِي عَوْنًا عَلَى مَا سَأَلْتُكَ، (و مرا بر تربیت و تأدیب و نیکی به فرزندانم یاری فرما، و علاوه بر فرزندانم که دارم از جانب خودت فرزندان پسر به من عطا کن. و این را برای من باعث خیر قرار بده، و فرزندانم را برای آن چه که از تو درخواست کردم، یار و یاورم گردان...) این دعا، کلام معصوم مطلق، حضرت سیدالسادین (ع) است. (صحیفه سجّادیه، دعای ۲۵).

دین مبین اسلام در آیات و احادیثی که به ازدواج تشویق کرده، موافقت خود را با افزایش موالید مطرح نموده؛ زیرا یکی از نتایج ازدواج، علاوه بر حفظ عفاف و ایجاد آرامش و آسایش داشتن فرزند است که در آیات و روایات فراوان به آن اشاره و ترغیب شده است و از آن جمله این حدیث معروف رسول خدا (ص) که می‌فرمایند: «تتاکحوا تکثروا (یا تناسلوا) فانی أباهی بکم الامم: ازدواج کنید تا فراوان شوید زیرا من به وسیله شما بر سایر امت‌ها مباحثات می‌کنم».

از سوی دیگر پیامبر اکرم (ص) در مورد زنان پر اولاد فرموده‌اند: بهترین زنان شما زنی است که بچه آور، مهربان و پاک دامن باشد (مشکینی، ۱۳۵۲).

در قرآن نیز آنجا که در آیه ۳۱ سوره اسرا آمده است: «وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ حَتَّىٰٓةٓ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرٰزُفُهُمْ وَاِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيْرًا: از ترس روزی اولاد خود را نکشید ما آنها را و شما را روزی می‌دهیم اگر آنان را بکشید خطای بزرگی مرتکب شده‌اید» تشویق به فرزندآوری به گونه‌ای دیگر و از زاویه‌ای متفاوت مطرح شده است.

اما در آیات و احادیثی دیگر نیز مخالف با افزایش موالید در دو قالب ازدواج و کمی فرزند گوسزد شده است به طوری که پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند: "خداوند پناه می‌برم به تو از کوشش ابلهان. پرسیدند یا رسول‌الله کوشش ابلهان چیست؟ فرمود کمی ثروت و زیادی اعضای خانواده" (شهریاری ۱۳۶۹، ۵۲).

با توجه به اینکه در میان آیات و احادیث اسلام هم شواهدی مبنی بر موافقت اسلام با تشویق موالیدی وجود دارد و هم دلیل دال بر موافقت اسلامی با تحدید موالیدی دیده می‌شود و همچنین با در نظر گرفتن این نکته که اسلام در بسیاری از موارد روش میانه روی را اتخاذ می‌کند از روی شواهد قرآنی دیگر می‌توان استنباط‌هایی از نگرش اسلام را سیاست «جمعیت متناسب» دانست (تقوی، ۱۳۷۷).

تعدادی از نظرات متخصصان و صاحب نظران و دیدگاه‌های مخالفین و موافقین در مورد پدیده تک فرزندی را از نظر گذرانندیم و به برخی از معایب و مزایای تک فرزندی اشاره نمودیم؛ انسان به صورت یک کل سازمان یافته عمل می‌کند و در پرتو چنین کلیت و سازمانی است که باید شناخته شود. یکی از رویکردهای مهم در توجه به کل ابعاد روانشناختی افراد، ویژگیهای شخصیتی می‌باشد. اولین مؤلفه مهم مورد بررسی در مورد تک فرزندان بررسی ویژگیهای شخصیتی آنهاست. اساساً روانشناسان، شخصیت را سازمان پویایی از سیستم های روان تنی فرد که رفتارها و افکار خاص او را تعیین می‌کند تعریف می‌کنند که امکان پیش بینی آنچه را که فرد در موقعیت خاص انجام خواهد داد را نشان می‌دهد (شولتز^۱، ۱۳۸۱؛ به نقل از حسینی نسب، ۱۳۸۸).

آلپورت^۲ شخصیت را سازمان پویای جنبه های روانی - جسمانی می‌داند که تعیین کننده فکر و رفتار هستند. شلدون از شخصیت به عنوان سازمان پویای جنبه های شناختی، عاطفی، ارادی، فیزیولوژیک و مورفولوژیک یاد می‌کند. کتل شخصیت را سازمانی می‌داند که ما را در پیش بینی رفتار افراد در موقعیت های گوناگون یاری می‌دهد (فتحی آشتیانی ۱۳۸۸، ۱۸).

دومین مؤلفه اساسی که در این پژوهش به آن پرداخته شده خودکارآمدی تک فرزندان است. بندورا^۳ (۲۰۰۰) خودکارآمدی را به عنوان باورهای افراد به توانایی های خود در انجام وظایف بطور موفقیت

1 Schultz
2 allport
3 bandura

آمیز تعریف کرده است. همچنین گیست^۱ (۱۹۸۷) باورهای خود کارآمدی را به عنوان پیامد فرایند مقایسه، ترکیب و ارزیابی اطلاعات در مورد توانایی های فرد تعریف کرده است که بر انتخاب و میزان تلاش او برای انجام وظایف اثر می گذارد (گیست، ۱۹۸۷؛ به نقل از عبداللّهی و نوه ابراهیم، ۱۳۸۵).

سومین عامل مهمی که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است میزان سازگاری تک فرزندان می باشد. سازگاری، رابطه ای است که میان فرد و محیط او، به ویژه محیط اجتماعی وجود دارد و به او امکان می دهد تا نیازها و انگیزه های خود را پاسخ گوید. فرد زمانی از سازگاری بهره مند است که بتواند میان خود و محیط اجتماعی اش رابطه ای سالم برقرار و انگیزه های خود را ارضا کند، در غیر این صورت او را ناسازگار قلمداد می کنیم (اسلامی نسب، ۱۳۷۳).

پیاژه (۱۹۷۰) سازگاری را جنبه برخورد و سازش با محیط، در تعامل بین فرد و محیط می داند (به نقل از فلسفی نژاد، ۱۳۷۲).

آخرین مؤلفه ای که در پژوهش حاضر در مورد تک فرزندان مورد ارزیابی قرار گرفته است، کمال گرایی می باشد که سبک شخصیتی در نظر گرفته می شود که با تلاش فرد برای بی عیب بودن، تعیین معیارهای سطح بالا برای خود و تمایل به ارزیابی انتقاده از رفتار خویش مشخص می شود. امروزه کمال گرایی به عنوان یک صفت شخصیتی چند بعدی توصیف می شود که هم ویژگی های سازگارانه و هم ویژگیهای ناسازگارانه دارد (برنز^۲، ۱۹۸۰؛ فلت و هویت^۳، ۲۰۰۲؛ فراست و همکاران، ۱۹۹۰؛ هویت و فلت، ۱۹۹۱).

تک فرزندی و ۴ مؤلفه ی مورد بررسی در این پژوهش در جنبه های مختلف کنش انسان از جمله یادگیری، ادراک، انگیزش، تفکر، رفتار، احساس و سلامت و ... تأثیر به سزایی دارند. لذا با توجه به مطالب فوق الذکر و نظرات موافق و مخالفی که در مورد پدیده تک فرزندی عنوان شد و معایب و مزایایی که در این زمینه از دیدگاه مخالفین و موافقین مطرح گردید؛ مسئله اصلی در این تحقیق این است که آیا بین ویژگیهای ۵ عاملی شخصیت، خودکارآمدی، سازگاری و کمالگرایی در تک فرزندان و چند فرزندها تفاوت معناداری وجود دارد؟

ضمن انجام این پژوهش و با توجه به نتایج بدست آمده از این تحقیق و مقایسه ی مؤلفه های ذکر شده در دو گروه تک فرزندان و چند فرزندان به این مسئله بپردازیم که آیا تک فرزندی "نداشتن خواهر یا برادر" تأثیری در شخصیت، میزان خودکارآمدی، سازگاری و کمالگرایی خواهد داشت؟ این تأثیر مثبت یا منفی خواهد بود؟

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

در دورانی نه چندان دور داشتن خانواده ی بزرگ و پرجمعیت مزیت شمرده می شد و شاید تک فرزندی در بین اقشار مختلف جامعه پذیرفته شده نبود؛ ولی امروزه مسائل مختلف مانند: گرانی، داشتن خانه های کوچک آپارتمانی، شاغل بودن والدین و نداشتن وقت کافی برای تربیت بیش از یک فرزند و مسئولیت های بسیاری که طی زمان شکل گرفته است، شاید بتوان گفت اکثریت به داشتن بیش از یک فرزند راغب نیستند. " این موضوع آینده ناخوشایندی را برای کشور رقم خواهد زد ". کاهش نیروی کار، افزایش ورود مهاجران خارجی به کشور، افزایش جمعیت سالمند کشور، افزایش بار اقتصادی دولت از عوارض کاهش زاد و ولد در یک کشور است. کاهش جمعیت نه تنها در حوزه اقتصاد، بلکه در عرصه امنیتی، نظامی و سیاسی نیز کشور را با مشکلات زیادی مواجه خواهد ساخت (حسینی، ۱۳۹۱).

1 gist
2 burns
3 Hewitt

با توجه به شرایط زندگی امروز خیلی از پدر و مادرها ترجیح می دهند تنها یک فرزند داشته باشند اما جوانب دیگری هم مطرح می شود که والدین باید قبل از تصمیم گیری به آن توجه کنند؛ چرا که این مسائل به ظاهر ساده، زندگی آنها و فرزندانشان را تحت تأثیر قرار می دهد. مسائل مختلف اقتصادی، تربیتی، فکری، عقیدتی و غیره دست به دست هم داد تا فرزند کمتر یا حتی تک فرزندی رواج بیشتری پیدا کند و بسیاری از زوج ها این دیدگاه را با قطعیت پذیرفته اند؛ در حالی که وجود خواهران و برادران نقش مهمی در اجتماعی کردن کودکان دارند.

برای مثال کودکان یک ساله به همان اندازه با خواهر و برادر خود کنش متقابل دارند که با مادر خود دارند. کودکان ۶-۴ ساله معمولاً دو برابر وقتی را که با والدین خود می گذرانند با خواهر و برادر خود سر می کنند. کودکان از تعامل با خواهر و برادر خود الگوهای وفاداری، کمک به دیگران، حمایت در کنار اختلاف، تسلط جویی و رقابت جویی را می آموزند. خواهران و برادران با ایفای نقش های مکمل کنش متقابل اجتماعی را می آموزند (ماسن^۱ و همکاران، ترجمه یاسایی، ۱۳۸۰).

آمار و ارقام نشان دهنده آن است که در مقایسه با بسیاری از کشورهای جهان نرخ فرزند آوری در ایران بسیار نگران کننده است. زنان ایرانی با دارا بودن ۱/۷۸ فرزند در مکان ۱۴۴ ام جدول جهانی فرزند آوری قرار می گیرند. در حالی که رژیم اشغال گر قدس در رتبه ۷۵، آفریقای جنوبی ۹۷، برزیل ۱۰۶، ترکیه ۱۱۰، فرانسه ۱۱۸، آمریکا ۱۲۲ و انگلیس رتبه ۱۳۷ را در این جدول به خود اختصاص داده و در مکان های بالاتر از ایران قرار گرفته اند.

بر اساس پیش بینی های آماری منتشر شده از طرف سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۰، در صورتی که کاهش رشد جمعیت کشور ما با نرخ فعلی ادامه یابد در ۸۰ سال آینده ایران جمعیتی حدود ۳۱ میلیون نفر خواهد داشت که نزدیک به نصف آن را افراد بسیار پیر تشکیل می دهند و در نتیجه با توجه به عدم وجود نیروی انسانی کافی عملاً کشور دستخوش تهدید های بزرگ امنیتی و اقتصادی خواهد شد. هم اکنون ایران یکی از ۱۰ کشوری است که جمعیت آن به سرعت به سمت کهن سالی پیش می رود و این آمار و ارقام اهمیت هر چه بیشتر پرداختن به موضوع فرزند آوری و بخصوص تک فرزندی را نشان می دهد (مشرق نیوز، ۱۳۹۲).

علی احمدی (۱۳۸۹) بررسی تجربی گسترده ای با عنوان «تحولات معاصر خانواده در شهر تهران» انجام داده است که تنوع ساختاری، کاهش نقش حمایت گری شبکه خویشاوندی، فردگرایانه شدن ازدواج، گسترش روابط پیش از ازدواج، افزایش جایگاه و قدرت زنان در مناسبات خانوادگی، کاهش گفتن خانواده گرایی، افزایش آسیب ها و اختلالات خانوادگی، افزایش مناسبات جنسی بیرون از خانواده، کاهش کارکردهای خانواده و نهایتاً " کاهش اهمیت فرزندآوری" را به عنوان روندهای رو به گسترش در زندگی خانوادگی تهرانی ها بیان می کند.

علی احمدی بر اساس یافته های پژوهش خود اعلام می کند که میانگین تعداد فرزند در خانواده هایی که والدین ۵۵ ساله و بالاتر دارند برابر با ۴/۳۱ نفر است در حالیکه این رقم در میان والدین متعلق به گروه های سنی ۴۵-۴۴ و ۴۴-۳۵ به ترتیب ۳/۶۰ و ۳/۱۲ می باشد و والدین متعلق به گروه سنی ۳۴-۲۵ به شعاع تنها ۲ فرزند کافی است پایبند بوده و آن را عملیاتی کرده اند.

علاوه بر این نتایج تحقیق نشان می دهد که ۲۲/۴ درصد از خانوارهای تهرانی دارای ۴ نفر عضو بوده اند (بالاترین نسبت) و در مرتبه بعد و با اختلاف بسیار اندک (۲۱/۶ درصد) خانوارهای دارای ۵ نفر عضو قرار دارد. نسبت خانوارهای پر تعداد (۷ نفر و بیشتر) به حدود ۱۵/۲ می رسد و ۱/۵ درصد از خانوارها تک نفره بوده اند. از سوی دیگر نسبت خانوارهای ۲ و ۳ نفره به ترتیب ۸۰/۲ درصد و ۱۴/۴ درصد است. یک نگرش کلی نشان می دهد که ۴۷/۷ درصد خانوارهای تهرانی دارای حداقل ۴ عضو یا کمتر و بقیه (یعنی ۵۲/۳ درصد) دارای ۵ عضو یا بیشتر بوده اند (علی احمدی، ۱۳۸۹، ۱۰۳).